

Oponentský posudek diplomové práce Antona Romanenka **A Poetics of Multilingualism: A Comparative Analysis of Ivan Blatný and Pavel Ulitin**, FF UK, 2024

Anton Romanenko se v obhajované práci na základě textů dvou uvedených autorů pokusil načrtnout možnosti popisu a zkoumání vícejazyčné poezie. Sleduje teoretické možnosti a zároveň bere v úvahu historické posuny, tedy možné proměny rámců v různých historických konstelacích. Výsledkem je slušný text, kterému nicméně lze vytknout drobné nedostatky a do jisté míry určitou myšlenkovou rozptýlenost či neurčitost: není zcela zřejmé, zda výsledkem je/má být interpretace textů obou autorů, nebo teoretické závěry. Obě stránky se o sebe opírají, což je přínosné, ale v obou případech by také bylo možné říci více.

Práce je přehledně a promyšleně uspořádaná, pracuje s relevantní odbornou literaturou (byť lze uvažovat o dalších možnostech). Je napsaná slušným jazykem s menším počtem překlepů, v některých případech by stálo za to prohloubit argumentaci, která se občas zastavuje u konstatování tam, kde by bylo vhodné východiska důkladněji zdůvodnit a dovést k dalším závěrům.

V první části autor představuje Ivana Blatného a Pavla Ulitina, uvádí dobový politicko-historický kontext (studené války), který vnímá jako částečně určující pro díla obou spisovatelů, a popisuje dosavadní interpretační a kritické přístupy k jejich dílu. Druhá část se zabývá poetikou mnohojazyčnosti, zkoumá ji na obou hlavních autorech i na dalších příkladech z literatury 20. století a konfrontuje s obecněji pojatými teoretickými kapitolami. Základní členění této části vychází z představy vrstev jazykových projevů počínaje fonetickou úrovní, přes morfologii, lexikum a syntax až k rovině delších úseků u Pavla Ulitina.

K několika problematickým místům práce. Po teoretické stránce se Anton Romanenko hodně opírá o ruský formalismus, což je někdy produktivní, jindy méně. Asi nejdůležitější problematický bod vidím v otázce pojetí mnohojazyčnosti. Autor bere bez diskuze za výchozí jednojazyčný model, do kterého vstupují jiné jazyky a na základě toho pak uvažuje o fragmentárnosti. Bylo by na místě zvážit také vícejazyčnost jako výchozí situaci (například na základě pozdního Lotmana). Nabízí se jistě u Blatného. Ten vyrůstal v Brně, které bylo mezi válkami do velké míry dvojjazyčné. Konceptuálně znamená primární vícejazyčnost určitý typ uvědomění si znakovosti a arbitrárnosti či vázanosti jazykových prostředků, konkrétní koexistence dvou či více jazyků může být také vnímána jako organická, nikoli fragmentární. Je to jedna z možností, jak číst Blatného poetiku, a dala by se opřít například o známou báseň „Tulák spí na louce“ a další texty. Ukazuje se mimoto, že každý jazyk, který vstupuje do hry,

má určité konkrétní postavení k jazyku, který figuruje jako základní. Už takový různorodý vztah více jazyků latentně konstituuje určitou konstelaci jazyků, tedy výchozí vícejazyčnost. Rozlišení jazykových rovin v práci částečně koresponduje s jednojazyčným modelem, leckde je tento postup názorný, ale zároveň redukuje případy vzájemného ovlivňování různých rovin. Konkrétně u fonetické úrovně se nabízí otázka, nakolik jde v daném případě (Jolas) o mnohojazyčnou báseň a nakolik lze uvažovat o zvukové básni (jako u Schwitserse, Jandla apod.). Chlebnikovova báseň naopak evokuje vícejazyčnost či polyexpresivnost, když různým částem těla přisuzuje vlastní zvukový výraz a zároveň jej uvozuje odlišnou rovinou běžné lidské řeči. – Podobně nakonec mohou fungovat také složité přenosy mezi jazyky ve sféře překladu, což lze vidět na Ulitinově zacházení s Joycem.

Druhý problematický bod, který bych zmínil, je metodická nevyjasněnost či nedořečenost v interpretačním přístupu. Není vždy jasné nakolik explikace vycházejí z genetického modelu, a kdy jde o čtení textů určené funkčně nebo z hlediska implikovaného čtenáře. Což na daném materiálu patrně nelze vždy jasně odlišit, diferencovaný by ale měl být autorův pohled. Úvahy o psychoanalytickém čtení Blatného působí jako odbočka, u níž není jasně rozvedená souvislost s mnohojazyčností. Blatný sám se přitom poměrně často odvolává na surrealismus a pracuje s obrazy nejasného vědomí či nevědomí, což poskytuje jeden klíč k jeho asociativní technice.

Závěr práce zasazuje multilingvální texty obou autorů do historického kontextu, zejména vzhledem k předválečnému modernismu. S tezemi závěru lze většinou souhlasit, byť by bylo vhodné je opřít o rozsáhlejší materiál. Je otázkou, nakolik Ulitin nebo Blatný představují výjimečné případy v tom, že jejich texty vznikaly v relativní izolaci od publika, respektive jejich hlavními čtenáři byli sami autoři, což by je patrně odlišovalo od mnoha autorů předchozích generací, především ale od současných básníků pracujících s více jazyky, kteří utvářejí své texty s ohledem na čtenáře. V závěru práce Anton Romanenko také konstatuje, že u obou autorů jde o tvoření určité subjektivity. Právě tady by rozlišení genetického a funkčního pohledu mohlo pomoci. Osobně se domnívám, a lze to opřít o některé z textů, že utváření subjektivity tu sice důležité je, ale funguje spíše jako prostředek k něčemu dalšímu, nejde o subjektivitu samotnou. Oba autoři vytvářejí subjektivitu zaměřenou spíše „směrem ven“, ke světu, k dalším textům apod., nikoli introspektivně, a v tom smyslu konstruují další vrstvu textu. U Blatného by bylo možné uvažovat o konstrukci významové sféry ve formě jakéhosi obyvatelného mikrosvěta, který je s touto subjektivitou v korelaci. Takovému pohledu s jistou ironií odpovídá koncepce *Pomocné školy Bixley*.

Práce Antona Romanenka představuje zajímavý vhled do mnohojazyčnosti v poezii a literatuře 20. století, přináší z části nový materiál a především objektivně konfrontuje dva autory. Přes určité připomínky, které lze vnést, jde o dobře napsanou a promyšlenou práci. Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnocení výborně/velmi dobře podle průběhu obhajoby.

30. 8. 2024

doc. Josef Hrdlička